

Националната галерија на Македонија изразува особена благодарност на Музејот на современа уметност-Скопје, Македонската радио и телевизија, Народна банка на Република Македонија и Искра Грабулоска за помошта во реализацијата на изложбата.

The National Gallery of Macedonia expresses special gratitude to Museum of Contemporary Art, Skopje, Macedonian Radio and Television, National Bank of the Republic of Macedonia and Iskra Grabul for their help in the promotion of this exhibition

НАЦИОНАЛНА ГАЛЕРИЈА НА МАКЕДОНИЈА
NATIONAL GALLERY OF MACEDONIA

Јордан Грабулоски

Грабул

Grabul

Jordan Grabuloski

ОМАЖ / HOMAGE

1925-1986

Изложбата се организира по повод
20-годишнината од смртта на уметникот

This exhibition is commemorating
two decades since the artist's death

Заборавањето (намерно или ненамерно, свесно или потсвесно/несвесно), секако, е една од неблагодарните / неблагородните човечки особини и чест, божем аргументиран, изговор за нашите ситни суети и пакости. Но, има нешта, има вредности коишто, едноставно, не смееме туку-така да ги „забораваме“. Зашто тие се нераскинлив дел од нашето минато, нашата историја и култура, а со текот на времето стануваат составка на нашата традиција - наши корени!

Од друга страна, има нешта, има вредности коишто и самите по себе не ни дозволуваат да ги заборавиме зашто се тута околу нас, веќе составен дел на нашиот живот и секојдневие - вредности што неприосновено се вгнездиле во нашиот вредносен систем, поставиле цврсти творечки / уметнички стандарди! Дури и да сакаме да ги игнорираме, тие се повторно тука. Ги штити нивната моќност и целовитост, нивната сеопфатност и цврстона. Ниту времето ниту, пак, човечките суети не можат да ги фатат во стапицата на заборавот.

Еден од особено битните аспекти на дејноста на Националната галерија на Македонија е токму битката против заборавот. Нејзина должност е да памети и по разни поводи, во рамките на можностите, да потсетува на клучните фигури од македонската уметност и нивното творештво.

Во еден ваков контекст, а по повод дваесетгодишнината од ненадејната смрт, е и ова потсетување, овој омаж на творештвото на *Јордан Грабулоски - Грабул* (1925 - 1986), безпоговорно еден од меѓниците на македонската уметничка мисла на 20-от век. Иако многумина најчесто си спомнуваат за него на 2 Август, пред веројатно најграндиозниот миг на неговото творештво - Меморијалниот комплекс „Македониум“ во Крушево - Грабул, сепак, не беше / не е само тоа и само толку. Целокупниот негов опус е бележит пример на конзистентна творечка мисла со препознатлива универзална аура, несекојдневна за македонската ликовна уметност. Во многу аспекти скулпторското творештво на Грабул, вклучувајќи ја тука и споменичката пластика, ја репрезентира самата сушност и генеза на развојот на македонската скулптура во втората половина на дваесеттиот век: од „класичниот“, миметички пристап, преку редукција и стилизација на формата, до геометризмот, просторните „инсталации“ итн. Но, од друга страна, попродлабоченото навраќање на творештвото на Грабул ќе ни укаже и дека многу домашни задачи ни останале несработени, дека (не само) неговото творештво е недоволно истражено и презентирано пред јавноста, дека...

Оттука и ова потсетување, овој омаж за Јордан Грабулоски - Грабул е еден чекор во таа насока. А во тој контекст, како директор на Националната галерија на Македонија, сакам да им се заблагодарам на колегите Александра Зиновски-Вилиќ и Бојан Иванов за нивниот професионален ангажман и предаденост во осмислувањето и реализацијата на овој проект, а посебно на Искра Грабул без чија безрезервна помош и соработка истиот не ќе можеше да ги добие посакуваните димензии.

Златко Теодосиевски

Forgetting (willingly or unwillingly, consciously or subconsciously / unconsciously) is probably one of the most distasteful / dishonorable human qualities and a frequent pretense argumented excuse for our petty vanities and malice. But, there are things, though, there are values that we simply must not just “forget”. They are an inseparable part of our past, our history and culture, and in time they become a constituent of our tradition – our roots!

On the other hand, there are things, values that by themselves don't allow us to forget them because they are here, around us, already components of our lives and everyday – inviolable values embedded into our value system, that have set up strict artistic / creative standards! Even when we wish to ignore them, they are still here, protected by their power and wholeness, their universality and steadiness. Neither time nor the human vanities can drive them into the trap of oblivion.

One of the especially significant aspects of the activity of the National Gallery of Macedonia is this very fight against oblivion. Its duty is to remember and, on different occasions and within its possibilities, to remind of the key figures of the Macedonian art and of their works.

In such a context, on the occasion of commemorating 20 years since his sudden death, we bring about this reminiscence, this homage to the works of Jordan Grabuloski – Grabul (1925 – 1986), undoubtedly one of the cornerstones of the Macedonian art foundations of the 20th century. Although people usually remember him on the 2nd of August, standing in front of one of the most grandiose achievements of his work – the Memorial Complex “Makedonium” in Krusevo – Grabul was / is not just that and just that much. His entire opus is a remarkable example of a consistent creative thought with a recognizable universal aura, unusual for the Macedonian fine art. In many aspects the sculptural works of Grabul, including the monumental sculptural plastic, represent the very essence and the genesis of the development of the Macedonian sculpture in the second half of the 20th century: from the “classical” mimetic approach, through the reduction and stylization of the form, to the geometrism, spatial “installations”, etc. But, on the other hand, a more profound insight into the works of Grabul reveals the fact that many homework's were not done properly, that (not only) his works have been insufficiently researched and presented to the public.

Therefore, this reminiscence, this homage to Jordan Grabuloski – Grabul is one step in that direction. And in this context, as the manager of the National Gallery of Macedonia, I would like to thank my colleagues Aleksandra Zinovski-Vilik and Bojan Ivanov for their professional efforts dedicated to the devising and the completion of this project, and especially to Iskra Grabul, whose openhanded help and cooperation made this project acquire the intended dimensions.

Zlatko Teodosievski

Наследството на Јордан Грабул

Изминати се две десетлетија откако приказната за животот на Јордан Грабуловски – Грабул (1925, Прилеп – 1986, Скопје) бесповратно се има престорено во приказна која повеќе не може самата да се раскаже и да се објасни. Оттогаш, во таа затворена, а навидум непрекината низа од творечки подвizi и човечки случувања, некој друг ги чита поуките, ги пронаоѓа значењата и ги вреднува достигањата. Впрочем, така се градат и се разградуваат модерните учења за историското знаење, односно за единствениот израз на општествената желба. Од друга страна, тие железни закони на историјата не се ништо повеќе од обичен расказ за желбата на уметникот.

Дел од посветените раскажувачи, во приклученијата од стварноста на Грабуловски успеваат да го препознаат устројството на некаков патепис: од родниот Прилеп до Скопје, од Сплит до Белград, од Кичево, преку Венеција, до Гевгелија и Крушево, од едно место до друго, од безброј средби до, речиси, исто толку збогувања. Така, уметникот патувајќи низ самракот што брзо паѓа врз модерното доба, ја освојува завршната етапа од потрагата по вистинските прашања на своето време. Овој патепис на Грабуловски, главно, се раскажува како хроника на штедрите творечки напори коишто уметникот ги има приложено во изградбата на сопствениот современ општествен простор.

Постојат и раскажувачи на знаењето коишто, објаснувајќи го делото на Грабуловски, настојуваат да го образложат и животописот на уметникот. Таквиот приод претполага дека дури и самата намера да се дофати извесно разбирање на нештата, не се задоволува со описот на возбудливото талкање низ волшебните светови на модерната бајка. Според тоа, светот на Грабуловски може да се разбере единствено како подлога на онаа, денес одвај распознатлива, слика составена од силовитите пресврти во историјата и од длабоките лузни во секојдневието. Штом местото на уметноста е утврдено во знаењето, уметникот останува имобилизиран среде виорот на историските настани. Ваквиот животопис на Грабуловски обично се раскажува како творечки плоден судир со околностите.

Сосема е разбираливо тоа што во денешницата на слабата мисла и силното чувство, гледиштата на македонската историографија на уметноста за придонесот на Грабуловски во македонската културна и општествена историја, може да се соопштат преку грст општи места. Имено, уметникот се пројавува или како митски лик што ја исполнува својата судбина, или како историска личност што им дава облик на заедничките намери. Од своја страна, овие приоди се сосема непрозирни за актуелниот духовен амбиент коишто себеси се разбира првенствено во приказната на желбата.

Животот на Грабуловски е модерна приказна или, со други зборови кажано, тоа е приказна на несовршената стварност којашто се отфрла во полза на совершената иднина. На почетокот се говори за едно детство коешто е грубо прекинато од семејната немаштија, а потоа и за младоста којашто уметникот нема да ја вкуси заради сеприсутната горчевина на воените пеплишта. Натаму, по завршувањето на

The heritage of Jordan Grabul

It's been two decades now since the narrative of the life of Jordan Grabuloski – Grabul (1925, Prilep – 1986, Skopje) has been irreversibly transformed into a narrative that can no longer give account and explain itself. Ever since, in that concluded and apparently uninterrupted line of creative endeavors and human affairs, it is up to someone else to read the moral, discover the meanings and evaluate the accomplishments. Actually, this is the way of constructing and deconstructing of the modern doctrines on the historical knowledge, that is, on the unique expression of the social desire. On the other hand, those iron laws of history are but a simple story about the artist's desire.

Some of the initiated storytellers manage to recognize in the events of Grabuloski's reality the structure of a travelogue: from his birthplace Prilep to Skopje, from Split to Belgrade, from Kilkovo, via Venice, to Gevgelija and Kruševo, from place to place, from countless encounters to almost as many farewells. So, the artist traveled through the dusk, fast setting over the modern ages, thus mastering the final stage of the quest for the true questions of his times. This travelogue of Grabuloski is usually retold as a chronicle of the generous creative efforts of this artist, incorporated into the construction of his proper, contemporary social space.

There are others, though, storytellers of the knowledge, who in their efforts to explain the work of Grabuloski, tend to think through the artist's biography. This approach assumes that even the very intention to reach some understanding of things may not be satisfied by merely describing the exciting wanderings across the magic worlds of the modern fairy tale. Accordingly, the world of Grabuloski could only be grasped as a background of this, presently barely discernible picture made of the fierce turning points in history and the deep scars in the everyday life. Once the place of art is decided upon, the artist remains immobilized inside the maelstrom of historic events. This biography of Grabuloski is usually recounted as a creatively fruitful collision with the circumstances.

It is quite understandable that in this actuality of feeble thought and strong sentiment the views of the Macedonian art historiography on the contribution of Grabuloski to the Macedonian cultural and social history, can be related in a fistful of commonplaces. Namely, the artist appears either as a mythical character fulfilling proper destiny, or as a historic figure giving shape to collective intentions. For their own part, these approaches are entirely illegible to the spirit of the present age that understands itself primarily in the story of the desire.

The lifetime of Grabuloski is a modern story, or to put it differently, it is an account about the imperfect reality which is disregarded in favor of the perfect future. At the beginning there is a childhood severed by the poverty in the family, and then there is the adolescence which the artist couldn't taste because of the all pervading acridity of the ashes of war. Further on, after the end of the Second World War, in the life of Grabuloski there is a period of making up the omitted and a renewal of the destroyed. In this story, the beginnings of Grabuloski's professional artistic career are located towards the mid Fifties. Then, the most important episode, the one that determines the tone of the further exposition, is Grabuloski's participation in the art group "Denes" ("Today"), that is, the expressing of his interest as author in a public debate

Втората светска војна, во животот на Грабулоски настапува период на надоместување на пропуштеното и на обнова на уништеното. Во приказната, почетоците на професионалната ликовна кариера на уметникот се сместени кон половината на педесеттите години на минатиот век. Тука, најважна епизода, онаа којашто го одредува тонот на натамошната експозиција, е учеството на Грабулоски во ликовната група „Денес“, односно изразувањето на неговиот авторски интерес за една јавна дебата околу уметноста и општеството. Потоа, следат мигови на лична и професионална исполнетост... во семејството, во творештвото, во педагошката дејност посветена на младешката, кревка творечка мечта. Тука е приложен календарот на важните настани: се набројуваат јавните споменични творби, неколкуте самостојни изложби, општествените признанија и награди, статусни промоции... се редат имињата на учителот и ментор Димо Тодоровски, на сопрругата и соработник Искра Грабул, на колегите Борко Лазески и Петар Мазев...

Меѓутоа, крајот на приказната изгледа дека се соочува со големи потешкотии при исполнувањето на барањата на еден вистински расплет. Ненадејниот крај на животот на Грабулоски во половината на осумдесеттите години на минатиот век се совпаѓа со крајот на општествениот интерес за тајната на обликот, за знаењето коешто е недофатливо за зборот, за пораките што уметникот ги остава во наследство.

Денес, обидот да се говори за желбата на Грабулоски се соочува со истите потешкотии на отворената раскажувачка форма. Најнапред, поради тоа што Грабулоски ниту на личен, ниту на творечки план нема определен генерациски идентитет, што ќе рече дека е безмалу невозможно интересите на уметникот да се прикрепат за една точка од временската оска и за одреден историски императив. Во една прилика, неговото дело може да е целосно свртено кон прашањата за творечкиот јазик на единката во мислата на заедницата, за веднаш потоа, вниманието на авторот да се пренасочи кон темите на големата Синтеза помеѓу ликовните уметности и архитектурата или, пак, да се отвори кон звучите на најдлабоката интимност, кон сопствениот внатрешен глас. А сето тоа е пронижано со чувство на единствена, препознатлива доследност во приодот и во постапката.

Творештвото на Грабулоски, според тоа, поставува уште една препрека пред конечното разбирање на приказната за уметникот. Од една страна сосема очигледно е дека ова дело се одликува со единство на планот на проектната насоченост. Од друга страна, пак, јасно е дека во дисциплините на скулптурата, на цртежот или на монументалното сликарство, творбите на Грабулоски се пројавуваат како сложени конфигурации на различните и, напати, противречни аспекти на изразот, стилот и техниката. Таа несовмесност на едната замисла со разновидното мноштво на остварувања, во современата македонска историографија на уметноста најчесто се разбира како низа на тематизации во творечкото созревање на Грабулоски. Според ова разбирање на нештата, на почетокот на кариерата делото на уметникот учествува во изградбата на државата, натаму продолжува да го интегрира општеството, потоа го дизајнира културниот амбиент на заедницата и, конечно, го обликува духовниот немир на личноста.

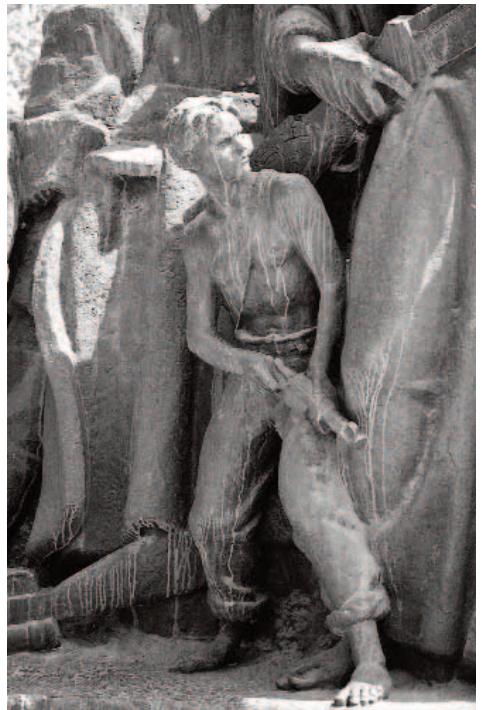
over the art and society. Then, what follows are the moments of personal and professional fulfillment ... in the family, in his work, in his pedagogic activities dedicated to the young, fragile creative imagination. It also includes the calendar of important events: recounting public monumental works, several solo exhibitions, awards and prizes, public promotion ... as well as the names of the teacher and mentor Dimo Todorovski, the spouse and collaborator Iskra Grabul, the colleagues Borko Lazeski and Petar Mazev ...

Yet, the ending of this story seems to be facing difficulties in meeting the demands of a true denouement. The sudden end of Grabuloski's life in the mid Eighties coincides with the decline of the social interest in the secrets of the form, in the knowledge that could be not grasped by words, in the messages the artist is consigning as a heritage.

Today, the attempt to speak about the desire of Grabuloski is facing the very same difficulty of the open narrative form. First of all, because Grabuloski, neither on personal nor on creative terms, does not have a definite generational identity, that is to say, it is virtually impossible to attach the artist's interests to one particular point on the temporal axis and to a certain historical imperative. At one time, his work may be entirely oriented towards the problems of the individual creative language within the collective thought, and immediately after that the author's attention may be rerouted towards the topic of the great Synthesis of arts and architecture, or open itself to the sounds of the deepest intimacy, towards his own inner voice. And all this is threaded by the sense of unique, recognizable coherency in the method and in the procedures.

Subsequently, the work of Grabuloski is interposing itself as yet another obstacle before the ultimate understanding of the story of this artist. On one hand it is quite obvious that this body of works features unity on the level of a project direction. On the other hand, it is clear that in the disciplines of sculpture, drawing and monumental painting, pieces of Grabuloski do occur as complex configurations of different and at times contradictory aspects of the expression, style and technique. That dissension between one concept and the diverse multitude of exertions in the contemporary Macedonian art historiography is most often grasped as a thematizing line of the creative maturing of Grabuloski. According to this understanding of things, at the beginning of his career, the artist's work participates in the construction of the state, further on it continues to integrate the society, then it designs the cultural ambiance of the community and finally it shapes the spiritual unrest of the individual. And yet, in spite of the allurement in that regular shift from the universal language to the language of unity, in Grabuloski's reality there is no such a thing like an ordered typology of interests on the discipline and technique, on technology and motif, on the topics of public expectations and topics of inner urge.

So, at the exhibitions of DLUM (Macedonian Association of Artists) in the beginning of the Fifties, as well as at the concurrent productions with the "Denes" ("Today") art group, the artist displays techniques and formats – drawings on paper, plaster graffiti and reliefs – that in the polemics of the time, demonstratively defended the right of the author to remain unmoved by the call of history: all that which is transient and timeless emanates from the tiny nudes, portraits, motherhood motifs ... Furthermore, the same artist in those very same years is laying down the foundations of the rhetoric of the Macedonian contemporary monumentalist idiom in the techniques of hot and cold, of bronze and concrete, cast in massive sculptures and reliefs and dedicated to the mass mobilization.

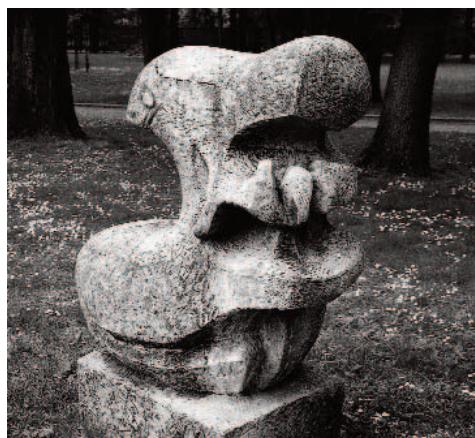
Сепак, наспроти привлечноста на таквото, закономерно поместување од заедничкиот јазик кон јазикот на заедништвото, во стварноста на Грабулоски нема временски подредена развојна типологија на интереси за дисциплината и техниката, за технологијата и мотивот, за темите на јавните очекувања и за темите на внатрешниот порив.

Така, на изложбите на ДЛУМ во почетокот на педесеттите години на минатиот век, како и во едновремените настапи со групата „Денес“, уметникот излага во техники и формат – цртежи на хартија, гипсени графити и релјефи – коишто во тогашните полемики нагледно застануваат зад правото на авторот да се оглуши пред повикот на историјата: сето она што е минливо и вонвременско зрачи од малите актови, портрети, од мотивите на мајчинството... Притоа, истиот уметник во тие исти години ја втемелува и реториката на современиот македонски монументален израз во техниките на жешкото и студено-то, на бронзата и бетонот излиени во масивни скулптури и релјефи, посветени на масовната мобилизација.

Кон крајот на педесеттите и во првата половина на шеесеттите години на минатиот век, Грабулоски работи на меморијалните репери и на историјата и на симболичката легитимација, каква што е, на пример, изведбата на Споменикот на Партизанските гробишта во Скопје. Напоредно со ова, тој го истражува форматот на камерната пластика преку техниките на заварениот метал и клепаниот пронајден камен. Нешто подоцна, на преминот кон следното десетлетие, уметникот го остварува, веројатно, најважното поместување на творечката перспектива во поновата историја на македонската уметност, а со тоа и највпечатливата замена на местата помеѓу предметот на приватната контемплација и сликтите на колективното несвесно. Големата градба на Споменикот на Илинден во Крушево од комеморативен објект на историскиот култ се преобразува во скулптура на осаменото искусување, во оргонска комора, во супкултурен простор на изменетата свест, во предмет на психоделијата. Во истиот временски распон, планарната скулптура на Грабулоски, изградена од ведро обоените, кревки дрвени ламинати и фибрлати, се преобразува во ликовно неутрален објект од компонибилното секојдневие на масовната култура.

Последната деценија од творештвото на Грабулоски е време на истражувања на полето на проширената дефиниција на скулптурата како ликовна дисциплина. Некогашниот интерес за органскиот однос помеѓу цртежот и скулпторското дело, во овој период е целосно потиснат од потрагата по најнепосредната врска помеѓу проектот и медиумот, та наместо техниките на обликувањето, во прв план се поставени наративните техники од новиот медиум на инсталацијата. Изгледа дека недовршеното дело на уметникот е тешко достапно за некаква развојна тематизација бидејќи во него, всушност, не постои вистински ликовен проблем. Мислата на Грабулоски е прекината во временска точка што му припаѓа на едно ново доба – на добата на чистата визуелност.

Преизградбата на досегашната, во историски поглед, не сосема кохерентна матрица за приказната на Грабулоски, налага поинакво повторување на општите места од судбината на модерниот уметник.

By the end of the Fifties and during the first half of the Sixties, Grabuloski is working on memorial landmarks of history and of symbolic legitimating, such as, for example, the exertion of the Monument in Partizan Graveyard in Skopje. At the same time, he explores the chamber sized sculpture applying techniques of welded metal and lightly dressed found stone. Somewhat later, at the turn of the following decade, the artist performs what is probably the most important shift of the creative perspective in the recent history of Macedonian art, and by that, the most striking swap between the object of private contemplation and images of collective unconscious. The immense building of the Monument to Ilinden in Kru?evo was turned into a sculpture of solitary experience, into an orgone chamber, into subcultural space of altered conscience, into an object of the psychodelia. During this same time span, the planar sculpture of Grabuloski, made of vividly painted, fragile wooden laminates and fibrillates, was turned into an artistically neutral object making part of the composable everyday-life mass culture.

The last decade in Grabuloski's work is a time of research into the field of the expanded definition of sculpture as an artistic discipline. One time interest about the organic relation between the drawing and the sculptural work was during this period entirely displaced by the quest after the most immediate link between the project and the medium, so that instead of the formative techniques, into the foreground comes a set of narrative techniques pertaining to the new medium of installation. It seems as though the unfinished work of the artist is difficult to thematize in some developmental sense, since there is actually no true artistic problem posed in it. The thought of Gabuloski was severed at a point in time belonging to a new age – to the age of pure visuality.

Rebuilding of the actual and historically not entirely coherent matrix of the Grabuloski's account demands a different repetition of commonplaces from the destiny of the modern artist. The world of Grabuloski is a picture of the situation pertaining to several different backgrounds. Thus, the topic of living traditions, yet to be captured by the firm embrace of the folklore, may be grasped as a question of identity, but also as a theme of personal emancipation from the legacy. The synthesis of arts and architecture is present with Grabuloski as a formative methodology on the modern ideological and social space of the individual, but may also be recognized as a decisive step taken out of the ambiance of the aggressive post-war humanism towards the problems of bio-politics and bio-ethics.

The manner in which commonplaces are recounted depends on the actual context of experiencing the reality. The today's story of the artist speaks of the end of a presence in the daily cultural dynamics, and also of a permanent interest in the problems contained in the existential and artistic happenings of Grabuloski.

There is a no man's land of creative desire, inaccessible to both the violent history and the forgetful past. There, in expectancy of new storytellers, patiently persists the desire of Grabuloski, as an enduring project of life which is slipping by, as a concrete vision of the reality which is constantly delayed.

Bojan Ivanov

Светот на Грабулоски е слика на состојбите којашто поседува повеќе различни заднини. Затоа, темата на живите традиции, сè уште не-заробени од цврстата прегратка на фолклорот, може да се разбере како прашање на идентитетот, но и како тема на личната еманципација од говорот на битовото. Синтезата, пак, на ликовните уметности и архитектурата, кај Грабулоски постои како обликувачка методологија за модерниот идеолошки и општествен простор на единката, но може да се препознае и како пресуден исчекор од амбиентот на агресивниот повоен хуманизам кон прашањата на био-политиката и био-етиката.

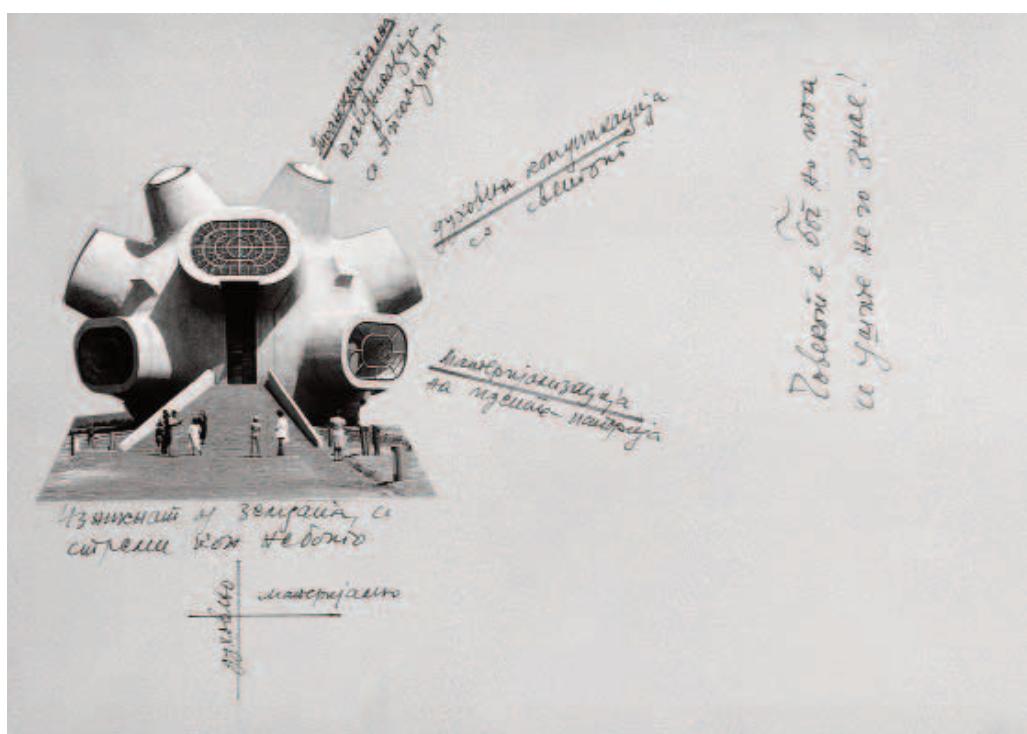
Начинот на којшто се прераскажуваат општите места зависи од тековниот контекст на доживување. Денешната приказна за уметникот говори за крајот на едно присуство во културната динамика на денот, а наедно и за еден постојан интерес за прашањата содржани во животните и уметнички премрежја на Грабулоски.

Постои ниција земја на творечката желба којашто е недостапна, како за насилената историја, така и за заборавното минато. Таму, во очекување на новите раскажувачи, стрпливо опстојува желбата на Грабулоски, како траен проект за животот што се измолкнува, како конкретно видение за стварноста што постојано се одлага.

Бојан Иванов

Друженје, 1986, мермер, Кука на печатот, Скопје
Companionship, 1986, marble, Press House, Skopje

Скица за концептни интерпретации
Note on the concept interpretations

Споменик на Илинден – „Македониум“ (1968-1974)
Monument to Ilinden - "Makedonium" (1968 - 1974)

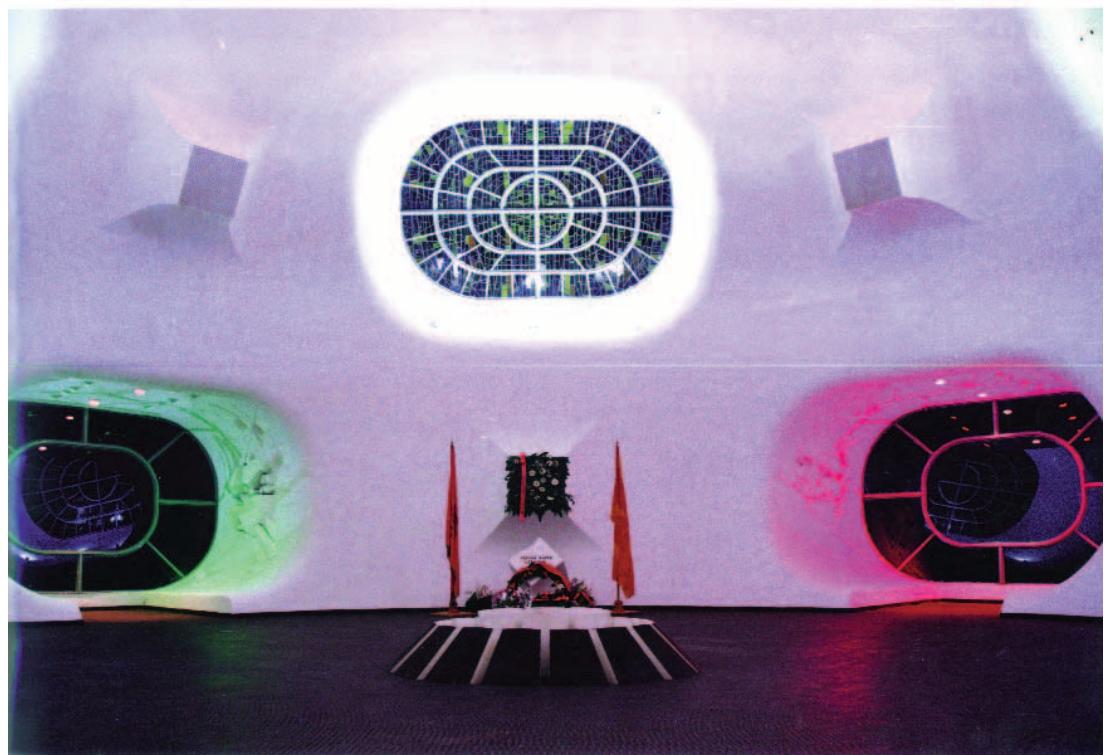

Предна страна / Face

Задна страна / Back

Банкнота од 10 денари 1993
Baknote 10 denars 1993

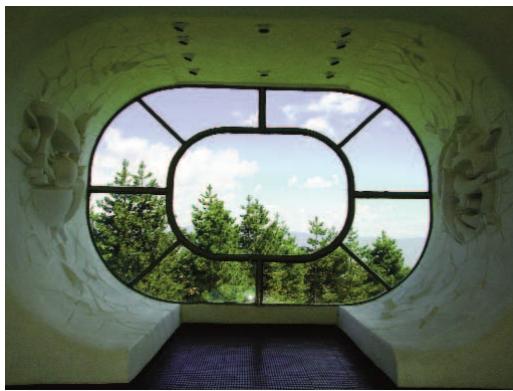

Права ҳалерија-Преродба
First gallery-Rebirth

Втора ҳалерија-Илинден
Second gallery-Ilinden

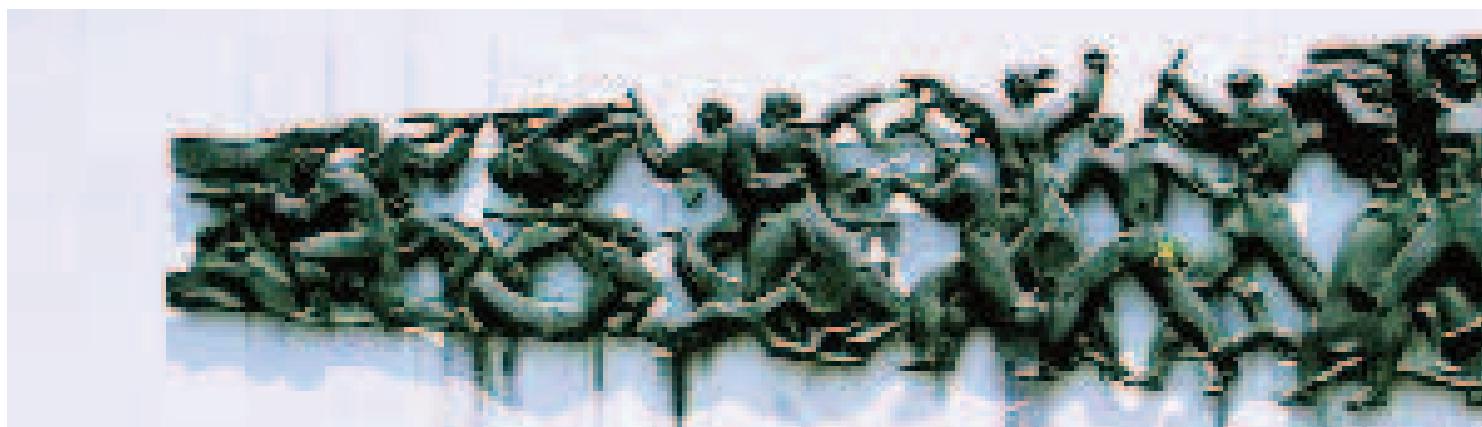

Трећа ҳалерија-НОВ
Third gallery-National Liberation Struggle

Четврта ҳалерија-Слобода
Fourth gallery-Freedom

Релјеф од Меморијалниот комплекс – Партизански гробишта (1962-1965)
Relief in the Memorial Complex - Partisan Graveyards (1962 - 1965)

Фрагмент од Меморијалниот комплекс – Партизански гробишта (1962-1965)
Fragment in the Memorial Complex - Partisan Graveyards (1962 - 1965)

Сила, Слава и Победа (1954-1956)
Strength, Glory and Victory (1954 - 1956)

Инстинкт, 1969
Инстинкт II, 1970
Instinct, 1969
Instinct II, 1970

Парадокс на кое^жис^тенција^и, 1969
The Paradox of Coexistence, 1969

Скульптура 2, 1961
Sculpture 2, 1961

Креичендо, 1961
Crescendo, 1961

Торзо, 1966
Torso, 1966

Самоник, 1966
Wildflower, 1966

Торзо, 1966
Torso, 1966

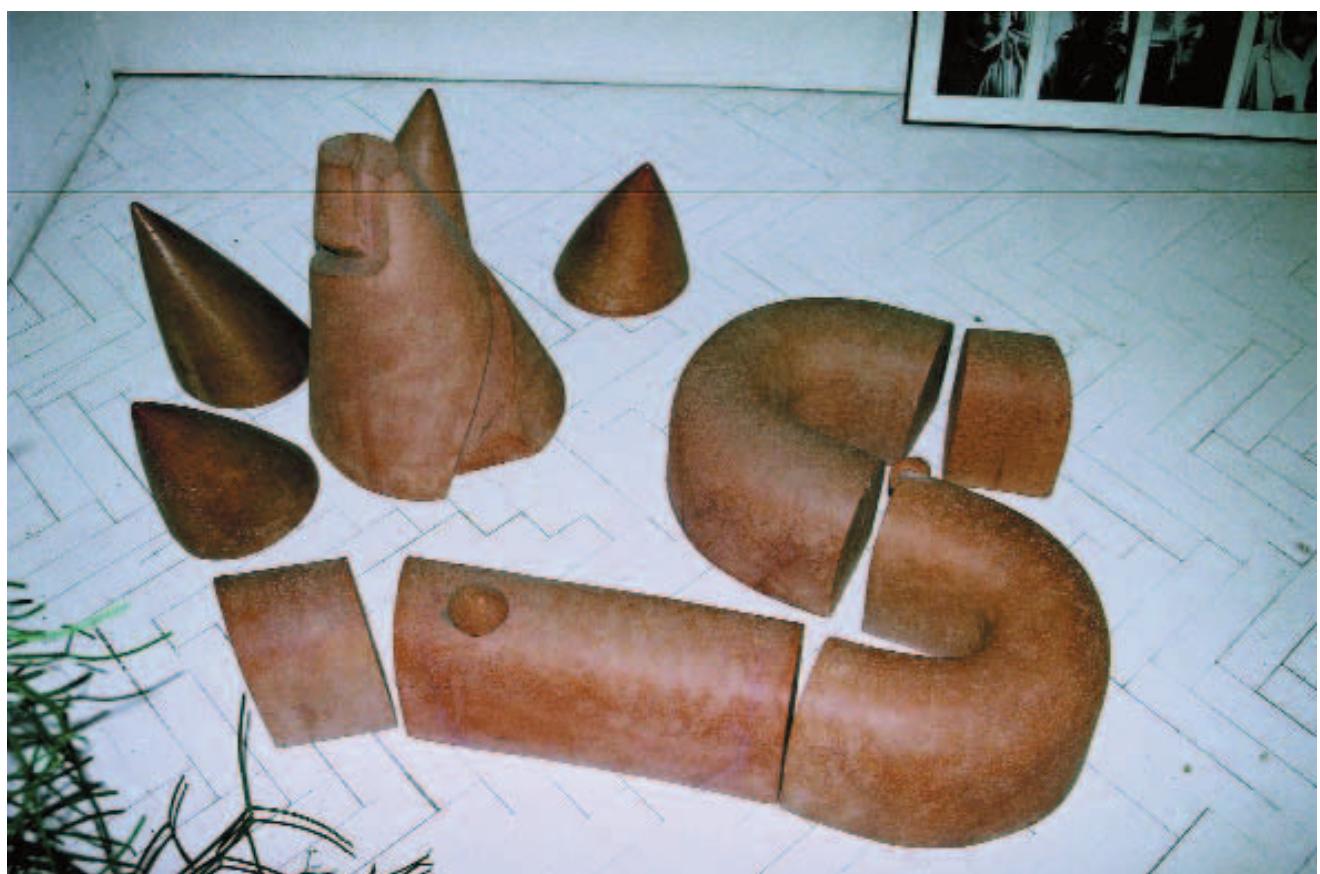

Торзо, 1966
Torso, 1966

ZAMENA

Просиорни белези, 1982
Spatial Marks, 1982

Коммуникации, 1985
Communications, 1985

Объект V, 1969
Object V, 1969

Асăюорăпреă, 1968
Self-portrait, 1968

Жена во фотелја, 1953,
Woman in an Armchair, 1953

Жена во ентериер, 1953
Woman in an Interior, 1953

*Прे^зраи^кка, 1953
Embrace, 1953*

Маски акӣ, 1965
Male Nude, 1965

Женски акӣ, 1965
Female Nude, 1965

Женски акӣ, 1965
Female Nude, 1965

Topzō, 1965
Torso, 1965

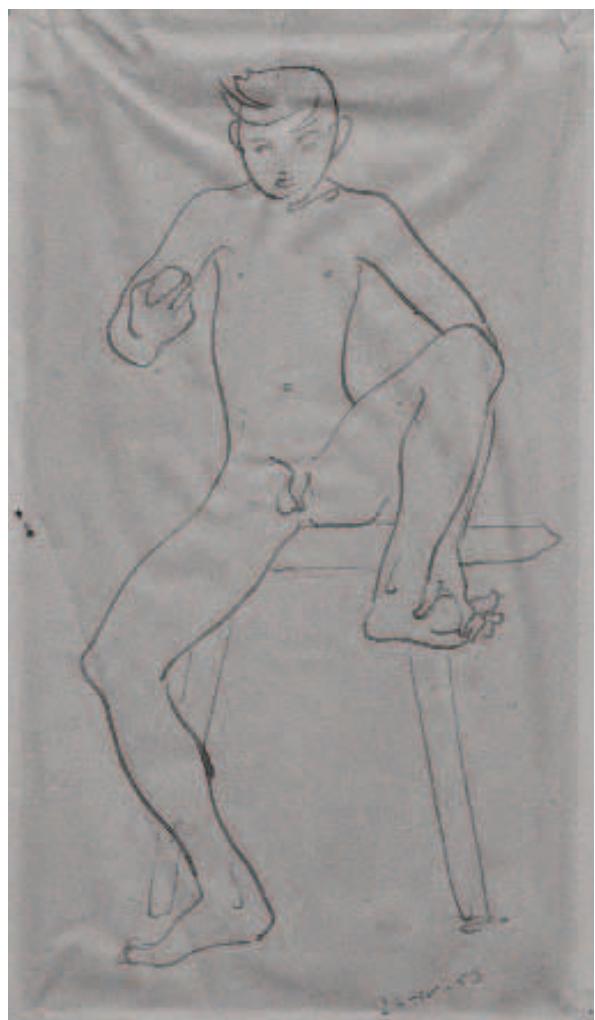
Женски акії, 1949
Female Nude, 1949

Маски акії, 1949
Male Nude, 1949

Женски акіш, 1953
Female Nude, 1953

Машки акіш, 1953
Male Nude, 1953

Каталог

Грабулоски Јордан и Искра, Мазев Петар и Лазески Борко, *Споменик на Илинден – „Македониум“* (1968-1974), бетон, бронза, керамопластика, витрај, полиестер, Крушево; црно-бела фотографија на плотер (200x200 см)

Еден од најзначајните меморијални комплекси во историјата на современата македонска уметност и култура е токму овој споменик. Искра и Јордан Грабул на него ќе работат речиси половина деценија. Во реализирањето на овој споменик вклучени се и Мазев кој работи на керамопластиката и Лазески на витроите. Обединувањето на повеќе автори во изработката на споменикот ќе претставува обид на македонската современа уметност за синтеза на тие вредности.

Грабулоски Јордан, *Сила, Слава и Победа* (1954-1956), бетон, (в.) 400 см, скопско Кале, Скопје; црно-бела фотографија на плотер (333x200 см)

Ова е период кога уметноста не може да биде изолирана од новото општество. Скулптурата ќе биде поставена на скопската тврдина Кале. Монументален споменик кој ги соединува миналото, традицијата и стремежот кон иднината.

Грабулоски Јордан, *Релјеф од Меморијалниот комплекс – Партизански гробишта* (1962-1965), бронза (д.) 2000 см, Градски гробишта „Бутел“, Скопје; црно-бела фотографија на плотер (150x500 см)

Меморијалниот комплекс претставува синтеза помеѓу архитектурата и ликовната уметност. Коавторот на комплексот архитектот Душко Пецовски и Грабул со своето скулптурално решение – релјефот во бронза создаваат еден монументален споменик кој му дава возвишено чувство на овој дел на гробиштата. Со овој рел-

јеф Грабул се вбројува во првите истражувања на синтезата во Македонија.

Инситинкӣ, 1969, панел, 84x80x30 см, сопственост на семејството

Втората половина на шеесеттите години е време кога интересите на Грабул се свртени кон истражувањата во творење на амбиентални пластични објекти. Се врзува за минимализмот во изработката на дела коишто можат да се поставуваат заедно или одвоено.

Инситинкӣ II, 1970, панел, 240x120x40 см, сопственост на семејството

И ова дело припаѓа на истиот период, т.е. втората половина на 60-те години. Објектите се ослободени од какви било детали, исто како и овој, линиите се така извлечени што на нив многу ретко постојат остри агли.

Објекӣ V, 1969, панел, 56x59x13 см, сопственост на семејството

И ова дело е изработено во духот на минимализмот. Извиена крива линија, без детали. Бојата е монохромна, како и кај другите објекти.

Парадокс на коеѓисиќенијаїа, 1969, панел, 245x236x73 см, сопственост на Музејот на современата уметност, Скопје

Креичендо, 1961, метал, 680x147x470 см, сопственост на Музејот на современата уметност, Скопје.

Немирниот и темпераментен дух на Грабул ќе го предизвика да се испроба и во изработка на скулптури во други материјали. Така во периодот на шеесеттите години тој ќе прави скулптури од метал. Хоризонтална рамна површина на која се наварувани остри помали и поголеми делови.

Скулптура 2, 1961, метал, 130x46x42 см, сопственост на Националната галерија на Македонија, Скопје

Дело од металната фаза на Грабул.

Во шеесеттите години Грабул создава скулптури изработени од поголеми речни камења. Каменот

изваден од вода не ја губи својата форма со интервенциите кои на него ги прави авторот. Тоа се мали вдлабнатини, издлабени линии – криви, кружни или во форма на спирала. Оваа фаза ќе биде поврзана со неговото творештво во 80-те години кога ќе ги работи инсталациите *Просторни белези* (1982) и *Комуникации* (1985).

Торзо, 1966, камен, 20x40x30 см, сопственост на семејството

Самоник, 1966, камен, 19x25x25 см, сопственост на семејството

Торзо, 1966, камен, 19x26x10 см, сопственост на семејството (скулптура)

според Соња Абациева-Димитрова е именувана како *Самоник*)

Торзо, 1966, камен, 22x28x10 см, сопственост на семејството

Просторни белези, 1982, сопственост на Националната галерија на Македонија, Скопје (подарок од сопругата)

Покрај монументалните споменици со кои ќе остави траен печат во македонската современа уметност, Грабул е, исто така, особено препознатлив и останат во сеќавањата со својата галериска скулптурална пластика. Во осумдесеттите години ги создава инсталациите составени од сегменти – форми од бел цемент.

Комуникации, 1985, фрагменти, сопственост на семејството

Комуникации е следната фаза во која Јордан Грабул работи во теракота. Тоа се различни форми – конуси, извиени валчести форми, топчиња, поставени како група или, пак, ги комбинира со суви лисја, песок, ситен камен, камен белутрак, земја. На тој начин тој се врзува со природата.

Дружење, 1986, мермер, Куќа на печатот, Скопје

Со темпераментен дух (како што во еден момент ќе каже неговата сопруга Искра Грабул) тој постојано ќе биде со глина или со молив во рака. Наспроти монументалните дела, белиот цемент и керамиката, преку цртежите го запознаваме и

како еден извонреден цртач во матисовски манири.

Жена во ентиериер, 1953, линорез, 24x31 см, сопственост на Музејот на современата уметност, Скопје

Жена во фойеља, 1953, туш/хартија, 30x21 см, сопственост на Музејот на современата уметност, Скопје

Прегратка, 1953, бакрорез, 33,5x25 см, сопственост на Музејот на современата уметност, Скопје

Машки, 1965, туш/хартија, 15x21 см, сопственост на семејството

Женски акӣ, 1965, туш/хартија, 21x15 см, сопственост на семејството

Женски акӣ, 1965, туш/хартија, 21x15 см, сопственост на семејството

Женски акӣ, 1949, сепија/хартија, сопственост на семејството (студ.)

Машки акӣ, 1949, сепија/хартија, сопственост на семејството (студ.)

Автобојориҷетӣ, 1968, молив/хартија, сопственост на семејството

Женски акӣ, 1953, сепија/хартија, сопственост на семејството

Машки акӣ, 1953, сепија/хартија, сопственост на семејството

Торзо, 1965, туш/хартија, 42x29 см, сопственост на семејството

(според Соња Абациева-Димитрова делото е датирано во 1955 г.)

Банкнота од 10 денари

Издание: 1993

Номинална вредност: 10 денари

Димензии: 150x73 мм

Предна страна: Споменик „Македониум“ (1974), Крушево, на левата половина.

Задна страна: Панорама на градот Крушево на десната половина.

Боја: светлосина на жолтенкова основа.

Печатени во „11 Октомври“, Прилеп

Период на оптек: 10.05.1993-31.12.1996

Дизајн на банкнотата: 11 Октомври, Прилеп

Catalogue

- Grabuloski Jordan and Iskra, Mazev Petar and Lazeski

Borko, *Monument to Ilinden - "Makedonium"* (1968 - 1974), concrete, bronze, sculptural ceramic, stained glass, polyester, Kruševo; black/white photograph, ink-jet print (200x200 cm)

This monument is one of the most significant memorial complexes in the history of the Macedonian contemporary art and culture. Iskra and Jordan Grabul spent over half a decade working on it. In the execution of this monument were also included the painters Petar Mazev, who contributed the sculptural ceramic, and Borko Lazeski who produced the stained glass parts. The joint participation of several artists in the completion of this monument, represented an attempt of the Macedonian contemporary art to reach the synthesis of these values.

- Grabuloski Jordan, *Strength, Glory and Victory* (1954 - 1956), concrete, 400 cm (height), Kale - the Skopje citadel; black/white photograph, ink-jet print (333x200 cm)

This was a period when the art could not be isolated from the new society. The sculpture was set on the Skopje citadel Kale. It is a monumental memorial that connects the past, the tradition and the hopes for the future.

- Grabuloski Jordan, *Relief in the Memorial Complex - Partisan Graveyards* (1962 - 1965), bronze, 2000 cm (length), City Cemetery Butel, Skopje; black/white photograph, ink-jet print (approx. 150x500 cm)

The Memorial Complex is a synthesis of architecture and fine arts. The co-author of the Complex, the architect Duško Pecovski, and Grabul with his sculptural project - the bronze relief - made a monumental memorial that presents that part of the cemetery with an exalted feeling. This relief enters Grabul among the first researchers of the synthesis in Macedonia.

- *Instinct*, 1969, wooden laminate and fibreboard, 84x80x30 cm, property of the artist's family

The second half of the 1960s was a period when

Grabul's interests were directed towards the research in making ambient plastic objects. He was excerpting from the Minimal Art in accomplishing artworks that may be arranged together or separately.

- *Instinct II*, 1970, wooden laminate and fibreboard, 240x120 x40 cm, property of the artist's family

This artwork belongs to the same period, i.e. the second half of the 1960s. The objects were released of any details, much the same as this one; the lines are drawn so that they rarely make acute angles. This artwork has not been displayed so far.

- *Object*, 1969, wooden laminate and fibreboard, 56x59x13 cm, property of the artist's family

This artwork was also made in the spirit of the Minimal Art. A twisted, curved line without details. The paint is monochrome, same as with the other objects.

- *The Paradox of Coexistence*, 1969, wooden laminate and fibreboard, 245x236x73 cm, property of the Museum of Contemporary Art, Skopje

- *Crescendo*, 1961, steel, 680x147x470 cm, property of the Museum of Contemporary Art, Skopje

The restless and temperament spirit of Grabul challenged him to try and make sculptures of other materials. So in the period of the 1960s he made metal sculptures. A horizontal flat surface with smaller or larger parts welded to it.

- *Sculpture 2*, 1961, steel, 130x46x42 cm, property of the National Gallery, Skopje

An artwork from Grabul's "metal phase".

In the 1960s Grabul made sculptures of large river stones. The stones taken out of the water do not lose their forms following the interventions of the artist. They consist of small notches, carved lines - curved, circular or spiral. This phase was related to his opus of the 1980s when he made the installations *Spatial Marks* (1982) and *Communications* (1985).

- *Torso*, 1966, stone, 20x40x30 cm, property of the artist's family

- *Wildflower*, 1966, stone, 19x25x25 cm, property of the artist's family

- *Torso*, 1966, stone, 19x26x10 cm, property of the artist's family

(according to Sonja Abadžieva-Dimitrova this sculpture was titled *Wildflower*)

- *Torso*, 1966, stone 22x28x10 cm, property of the artist's family

- *Spatial Marks*, 1982, property of the National Gallery, Skopje (donated by his wife)

Together with his monumental memorials which became his legacy to the Macedonian contemporary art, Grabul was also known and remembered for his gallery sculptural plastic. In the 1980s he made installations composed of segments - forms made of white cement.

- *Communications*, 1985, fragments, property of the artist's family

Communications was the phase when Jordan Grabul worked with terra-cotta. He made different forms - cones, twisted, rounded forms, spheres, arranged as a group or combined with dry leaves, sand, pebble, earth. Thus he related to nature.

- *Companionship*, 1986, marble, Press House, Skopje

Being of temperament spirit (as once his wife Iskra described him) he was permanently having clay or a pencil in his hands. Aside from the monumental artworks, the white cement and the ceramic, his drawings present him as an extraordinary draughtsman who followed the manner of Matisse.

- *Woman in an Interior*, 1953, linocut, 24x31 cm, property of the Museum of Contemporary Art

- *Woman in an Armchair*, 1953, India ink/paper, 30x21 cm, property of the Museum of Contemporary Art

- *Embrace*, 1953, copper engraving, 33.5x25 cm, property of the Museum of Contemporary Art

- *Male Nude*, 1965, India ink/paper, 15x21 cm, property of the artist's family

- *Female Nude*, 1965, India ink/paper, 21x15 cm, property of the artist's family

- *Female Nude*, 1965, India ink/paper, 21x15 cm, property of the artist's family

- *Female Nude*, 1949, sepia/paper, property of the artist's family (study)

- *Male Nude*, 1949, sepia/paper, property of the artist's family (study)

- *Self-portrait*, 1969, pencil/paper, property of the artist's family

- *Female Nude*, 1953, sepia/paper, property of the artist's family

- *Male Nude*, 1953 sepia/paper, property of the artist's family

- *Torso*, 1965, India ink/paper, 42x29 cm, property of the artist's family

(according to Sonja Abadžieva-Dimitrova this artwork was dated from 1955)

- *Baknote 10 denars* 1993

Issue: 1993

Nominal value: 10 denars

Dimensions: 150x73 mm

Face: "Makedonium" Monument (1974), Krushevo, on the left half.

Back: Panoramic view of the town of Krushevo, on the right half.

Color: blue on yellow background.

Printed at "11 Oktomvri", Prilep

Period of circulation: 10.05.1993-31.12.1996

Banknote design: 11 Oktomvri, Prilep

Биографија

Роден е во Прилеп во 1925 година од мајка Катарина и татко Милан кој бил учител. Од 1931 до 1942 година основно училиште и гимназија учи во Прилеп. Неговата надареност за цртање била забележана уште во основното училиште. Во гимназија ги добива првите стручни поуки од професорот по цртање, сликарот Велебит Рендиќ. Покрај сликањето, кај него сè повеќе ќе се чувствува наклонетост и кон скулптурата. Поради тешките материјални услови во кои се наоѓало неговото семејство, бил принуден да го напушти школувањето. Големата љубов кон скулптурата го води во каменорежачката работилница на Петре Тавчија во Прилеп, каде ќе се здобие со првите занаетски поуки.

Во 1943 година се среќава со вајарот Димо Тодоровски. Од него ги добива вистинските поуки за скулптурата. Сè до смртта на Тодоровски остануваат блиски пријатели и соработници.

Во 1944 година учествува во НОВ, а по ослободувањето, од 1945 до 1948 година, се школува во новоформираното „Художествено училиште“ во Скопје, каде ги посетува предавањата на професорот Димо Тодоровски. Во 1949 година при изведбата на споменикот на ослободителите на Скопје, Грабул ќе му помага на вајарот Иван Мирковиќ, а негово дело ќе биде младото момче кое ќе ја персонифицира младината која учествуваше во НОВ.

По завршувањето на „Художественото училиште“, се запишува на Академијата за ликовни уметности во Белград, во класата на проф. Јојзе Долинар. Во исто време ги посетува и предавањата на Сретен Стојановиќ кој предавал за „бурделовските принципи на градење на формата“ во скулптурата.

По завршувањето на студиите се враќа во Скопје.

Од 1952 до 1961 година работи како професор по вајарство во Уметничката школа.

1953 година станува член на групата „Денес“. Од 1961 до 1975 година се занимава со слободна ликовна дејност.

1970 година ја добива наградата „11 Октомври“ за значајни остварувања во областа на уметноста.

Од 1975 до 1980 е директор на Училиштето за применета уметност во Скопје. Се пензионира во 1981 година. На 23 ноември истата година е избран за дописен член на МАНУ.

За детална излагачка дејност види:

(1987) *Споменица - Јордан Грабулоски 1925-1986*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите;

Абациева Димитрова, Соња (1988) *Јордан Грабулоски Грабул*. Скопје: Македонска книга и Музеј на современата уметност.

Во подготовките за изложбата користени се материјали и информации од разговорите со Искра Грабул.

Biography

Jordan Grabuloski was born in Prilep in 1925 as the son of Katarina and Milan, a teacher. In the period 1931 - 42 he attended the primary and high schools in Prilep. His gift for drawing was noted as early as he was in the elementary school. In the high school he received the first instructions from his art teacher, the painter Velebit Rendiæ. Along with the painting he grew more inclined for the sculpture. Due to the financial hardships of his family he was forced to abandon the school. His great love for sculpture led him to the stone carving workshop of Petre Tavèija in Prilep, where he acquired the first training of the craft.

In 1943 he met the sculptor Dimo Todorovski. He gave Grabul the first real guidance on sculpting. They remained close friends and collaborators until the death of Todorovski in 1983.

In 1944 he joined the National Liberation Struggle, and following the liberation, from 1945 to 1948, he studied at the newly founded Art School in Skopje where he attended the lectures of the professor Dimo Todorovski. In 1949 Grabul assisted the sculptor Ivan Mirkoviæ in the execution of the Monument to the Liberators of Skopje, contributing to this sculptural group the figure of a young boy as a personification of the youth that joined the National Liberation Struggle.

After completing the Art School he entered the Academy of Fine Art in Belgrade in the sculpture class of the professor Lojze Dolinar. He concurrently attended the lectures of the sculptor Sreten Stojanoviæ who taught of the "Antoine Bourdelle's principles in the construction of the form" of sculpture.

Following the graduation from the Academy he returned to Skopje.

From 1952 to 1961 he was teaching sculpture at the Art School.

In 1953 he became a member of the group "Denes" ("Today"). From 1961 to 1975 he worked as a freelance artist.

In 1970 he won the "11 Oktomvri" ("11th of October") award for his achievements in the field of fine arts.

From 1975 to 1980 he was a principal of the School of Applied Arts in Skopje. He was retired in 1981. On the 23rd of November that year he was admitted to the Macedonian Academy of Arts and Sciences.

For unabridged listing of exhibitions, refer to:

(1987) *Spomenica Jordan Grabuloski 1925 - 1986*: Macedonian Academy of Arts and Sciences;

Abadžieva Dimitrova, Sonja (1988) *Jordan Grabuloski Grabul*, Skopje: "Makedonska kniga" and the Museum of Contemporary Art.

Materials and information used in preparing this exhibition, were acquired by courtesy and with permission of Iskra Grabul.

Јордан Грабулоски-Грабул
Национална галерија на Македонија
Чифте амам
јуни/август 2006

Издавач: Национална галерија на Македонија
Крушевска 1а, 1000 Скопје, Македонија
Тел. +389 (0)2 31 33 102 Факс +389 (0)2 31 26 856
www.mng.com.mk; e-mail: artgall@mol.com.mk

За издавачот: Златко Теодосиевски, директор
Текст: Златко Теодосиевски, М-р. Бојан Иванов
Организатор на изложбата: Александра Зиновски-Вилиќ
Биографија, каталог: Александра Зиновски-Вилиќ
Стручен соработник: кустос Татјана Бундалевска
Лектура: Сузана Стојковска
Фотографии: Ѓорѓи Тричковски
Превод на английски: Маја Хаџимитрова Иванова
Ликовно обликување: Борис Шемов
Печат: Скенпойнт, Скопје
Тираж: 500 примероци

Проектот е финансиран од Министерството за култура на
Република Македонија
Авторски права: © Национална галерија на Македонија

Jordan Grabuloski-Grabul
National Gallery of Macedonia
Čifte Amam
June/August 2006

Published by the National Gallery of Macedonia
Kruševska 1a, 1000 Skopje, R. Macedonia
Tel. +389 (0)2 31 33 102 Fax +389 (0)2 31 26 856
www.mng.com.mk; e-mail: artgall@mol.com.mk

For the publisher: Zlatko Teodosievski, director
Main text: Zlatko Teodosievski, M-r. Bojan Ivanov
Curator of the Exhibition: Aeksandra Zinovski-Vilić
Catalogue, bibliography: Aeksandra Zinovski-Vilić
Assistant curator: curator Tatjana Bundalevska
Proof reading: Suzana Stojkovska
Photographs: Gorgi Tričkovski
Translated into English by Maja Haxdžimitrova Ivanova
Design and layout: Boris Šemov
Printed by Skenpoint, Skopje
500 copies

This project has been financed by the Ministry of Culture of the
Republic of Macedonia
Copyright "The National Gallery of Macedonia